

IZLUČITI ILI NE IZLUČITI PREDMETE IZ ZBIRKE?

Žarka Vujić

Katedra za muzeologiju Odsjeka za informacijske znanosti

Filozofski fakultet

Zagreb

amjerno sam nastojala šekspirijanski oblikovati naslov ovog rada, jer sam u njemu pokušala započeti ili, točnije, potaknuti promišljanja o jednoj od najkontraverznijih tema muzejskog rada danas. Riječ je o ozbiljnom pitanju koje bih najradije ovako oblikovala: Imamo li zakonsko i etičko pravo zbirke za koje smo zaduženi ne samo popunjavati novim predmetima već ih i "pročišćavati" izlučivanjem pojedinih objekata? Prvi otpor ovoj temi u svijesti muzejskog profesionalca nastaje već zbog činjenice što obavlja djelatnost koja svoje ispunjenje vidi u sabiranju, zaštiti, istraživanju i komuniciranju pokretnih predmeta baštine. Izlučivanje iz fundusa iz te se perspektive na prvi pogled doima potpuno suprotnim nabrojenim muzeološkim funkcijama. No, pogledajmo objektivnosti koje traže i drukčije razmišljanje. Na kraju smo 20. stoljeća, što znači da nas od početka javnog djelovanja muzejskih ustanova dijeli od tri stotine, odnosno stotinu i pedeset godina.¹ U tom vremenskom razdoblju nastojalo se što bolje i što više raditi na prikupljanju i čuvanju tisuća i tisuća pokretnih ostataka baštine koji će svjedočiti o našim raznolikim životima, kulturama i civilizacijama. Ma kako danas redefinirali muzejsku instituciju, pokušali je u teoretskim promišljanjima muzeologije postaviti na rub interesa, te potpuno svjesno uvažili novi paralelni svijet imaginarnih mrežnih muzeja, ne možemo zanijekati da će i dalje trodimenzionalni, dodirljivi predmeti ostati značajnim sastavnicama njezinih inventara. Broj takvih muzejskih predmeta u zbirnom fondu u mojoj svijesti raste od 729 umjetnine u Strossmayerovoj galeriji starih majstora HAZU, u Zagrebu,² do zastrašujućih milijuna i milijuna u mastodontskom kompleksu kakav je Smithsonian Institution. Je li uopće potrebno isticati da muzeji nisu bunari bez dna i da njihove inventare moramo zamišljati u konačnim brojkama? Potom, funkcija zaštite obvezuje i zahtijeva da se sve više brige, osoblja i novca usmjerava na konzerviranje i restauriranje muzejske baštine (čitaj: za omogućavanje što dužeg života). U našim uvjetima zastajemo već na problemu prikladnog smještaja predmeta izvan stalnih postava. Sve nabrojeno, osobito obris budućnosti muzejskih ustanova, potaknuli su ovo zajedničko usmjeravanje pozornosti na postupak izlučivanja iz fundusa. Opredijelila sam se za potonji izraz jer mi se činilo da on uspješno pokriva sve načine trajnog izdvajanja predmeta iz inventara muzeja, za razliku od otpisa, koji sugerira prestanak svake funkcionalnosti predmeta (primjerice, prestanak funkcioniranja predmeta kao muzealije), ili ustupanja iz našeg Zakona o muzejskoj djelatnosti, koji ima odviše značaj privremenog čina ili posudbe. Nikako ne bih upotrebljavala nespretno izabran pojam - škartiranje³, prepun negativnih konotacija svoga talijanskog izvornika (scarto = otpadak), a ni potpuno neprecizno - otuđivanje, nedavno upotrijebljeno pri provođenju Kodeksa profesionalne etike. Ma koliko odbijali temu izlučivanja, nikako je ne možemo prispodobiti s krađom muzejskih predmeta, na koju nesumnjivo upućuje pojam otuđivanja!

Stav teoretičara

Jedini teoretičar muzeologije koji se zarana dodirnuo i naše teme, bio je Zbynek Z. Stransky. Potpuno razumljivo, jer su njegove muzejske teorije nastale, kako je to istaknuo dr. I. Maroević, zahvaljujući "uskoj povezanosti s muzejskom praksom"⁴. Tako je Stransky već 1968. godine, oblikujući svoj sustav muzeologije te u njemu dajući teorijsko uporište konkretnome muzejskome radu, progovorio i o "škartiranju". Stransky je fond muzejske zbirke lucidno odredio "ne kao zatvoreni, već kao stalno otvoreni sistem"⁵. Stoga su za njega postupci sortiranja i škartiranja bili potpuno paralelni skupljanju i stvaranju zbirke. Dapače, odredio ih je kao "organsko-sastavni dio sabirne djelatnosti"⁶. Nije dalje otišao ni Peter v. Mensch, jer njegovu izjavu kako je izlučivanje instrument razvoja zbirke jednako kao i sabiranje⁷ smatram tek varijacijom iskaza prethodne misli. Tako se izlučivanje iz fundusa pojavilo poput prateće sjene sabiranja odnosno muzeološke funkcije zaštite. Daljnje promišljanje Stranskog o tom postupku u radu sa zbirnim fondom citirat ću u cijelosti jer ima svojevrstu težinu definicije: "Škartiranje u muzejima moramo, dakle, prije svega shvatiti kao permanentno označivanje vrijednosti zbirnog fonda s gledišta objektivnog traženja povećanja njegove ukupne znanstvene i kulturne vrijednosti"⁸. Oduvijek sam se pitala koliko je moguća ta objektivnost u prosuđivanju vrijednosti zbirke? Pristupamo li predmetima najprije sa stanovišta pojedinih temeljnih disciplina (to je sugerirao spomen znanstvene vrijednosti) ili sa stanovišta muzeologa koji selekciju temelje na nizu pridodanih vrijednosti, uvjetno rečeno, iz sfere kulture (vrijednost ostatka prošlosti, povezanost s pojedinim važnim osobama i događajima, estetska vrijednost itd.)? Napokon, nikad ne treba smetnuti s uma da uvijek prosuđuju ljudska bića koja djeluju i promišljaju unutar specifičnog vremenskog razdoblja te geografskog i civilizacijskog prostora. Stoga je potpuno moguće da se i ta objektivnost u prosuđivanju i označavanju vrijednosti zbirke, pa tako i u njezinu sortiranju i izlučivanju nepotrebno, razlikuje od vremena do vremena i od prostora do prostora. No, ostavljam drugima moguća daljnja promišljanja u tom smjeru. Daleko mi se izazovnijim i poticajnijim u ovom trenutku čine pitanja i problemi stvarne prakse.

Oslonci prakse: upravljanje muzejskim zbirkama i Izjava o poslanstvu muzeja

Ma kako kritički prilazili anglo-američkome muzejskom pragmatizmu, on je već iznjedrio stotine i stotine stranica dragocjenih uputa i vodiča u radu sa zbirkama koje moramo uzeti u obzir. U tom svijetu obilježeno shvaćanjem kako se svime i svakim može i treba upravljati, zarana se počelo krajnje ozbiljno upravljati i muzejskim zbirkama. Riječ je, dakako, o engleskom pojmu "collection management". Valja ga smatrati krovnim terminom koji objedinjuje sve procese i postupke poznate u radu sa zbirkama. Zapadni će praktičari u tumačenje uvesti i tako često spominjan osjećaj odgovornosti. Stoga će upravljanje muzejskim zbirkama zadobiti značenje "planiranog, organiziranog i koordiniranog napora muzeja da čitavo vrijeme bude odgovoran za zbirke koje čuva"⁹. No nije bilo dovoljno osvijestiti sve ono što poduzimamo u brizi za zbirke povjerene nam na čuvanje. Valjalo je napisano uzdignuti na razinu profesionalnog i visoko standardnog ponašanja i uobličiti u dokument. Tako su početkom 80-ih godina nastala načela ili politika upravljanja zbirkom, kako bismo mogli prevesti pojam "collection management policy" ili samo "collections policy". Oba se naziva odnose na dokument koji posjeduje svaki imalo ozbiljniji muzej u Europi i Sjevernoj Americi. Među opisanim postupcima osobita se pozornost posvećuje skupljanju, posudbi i izlučivanju. Stoga su poglavlja o pravilima ponašanja i provođenju ovih muzejskih poslova središnji dio

politike upravljanja zbirkom. Dakako, nezaustavni je pragmatizam razradio načela do neslučenih razmjera, predvidio postojanje kratkog i znatno potpunijeg dokumenta, uveo obvezu postojanja pisanih uputa ponašanja u svakome muzeju, nagovijestio izradu plana zbirke itd.¹⁰ Ne tvrdim kako je nužno da muzealstvo u Hrvatskoj potpuno i slijepo preslikava opisano, no svakako ćemo trebati na razini čitave muzejske zajednice (ona je razmjerno malena) posjedovati upute o provođenju načela upravljanja zbirkama. Dakako, i novi bi muzejski zakon koji iščekujemo trebao uzeti u obzir potrebu postojanja takvih primjerenijih dokumenata. Njima pripada i Mission Statement ili Izjava o poslanstvu muzeja, koja se u Europi pojavila potkraj 80-ih. Riječ je o kratkom službenom zapisu u kojem se iskazuju ciljevi i zadaće muzeja. Da bi se on sročio, potrebno je imati jasna saznanja o povijesti nastanka ustanove, o trenutačnim htijenjima i stanju fondova, o politici sabiranja te o očekivanjima potencijalne publike. Potpuno sam uvjerena da bi se ravnatelji pojedinih muzejskih ustanova u Zagrebu našli doista u velikim problemima da moraju oblikovati takvu izjavu. A upravo postupak izlučivanja iz fundusa zajedno s promišljanjem o sabiranju svoje uporište pronalazi kako u potonjem dokumentu tako i u pisanim načelima upravljanja zbirnim fondom.

Razlozi za izlučivanje na razini upravljanja muzejem

Uobičajeno je da autori priloga o izlučivanju iz fundusa najprije progovore o mogućim razlozima provođenja tog postupka. Prikupila sam većinu takvih tvrdnji, uvjetno ih grupirala u dvije veće skupine te ih pokušala glasno prokomentirati s obzirom na našu muzejsku stvarnost. U prvoj grupi nalaze se razlozi objedinjeni razinom upravljanja čitavom muzejskom ustanovom. To su sljedeće tvrdnje: muzeji su postali selektivniji, cijena depoa i restauriranja predmeta neprestano raste, oblikovanje muzejskog fundusa moguće je samo zamjenom, financijski problemi ustanove toliki su da ih može razriješiti samo prodaja dijelova fundusa, državni autoriteti zahtijevaju ustupanje zanimljivih predmeta, te pojedine su nabave bile dio baštine neke druge zemlje pa ih valja vratiti. Iskaz da su muzeji postali selektivniji nastao je zahvaljujući očitoj jačanju muzejske profesije i sve većem stručnom obrazovanju koje rad u muzeju postavlja na daleko višu razinu. U takvoj atmosferi muzejski poslenici postaju selektivniji u dobavljanju novih predmeta, sve se više pozornosti obraća politici sabiranja, a i postojeće se zbirke iznova vrednuju. Sve to, razumljivo, stvara potrebu čišćenja i udaljavanja pojedinih predmeta iz muzeja. Protivnici izlučivanja tvrde da se takvim odnosom prema starim akvizicijama na neki način brišu odsjeci povijesti pojedinih muzejskih kuća. I imaju pravo, jer povijest sabiranja ponajbolje govori o povijesti ustanove. No, istodobno vidim i mogući odgovor. Ako je izlučivanje dobro obrazloženo i dokumentirano te o postupku i predmetima ostaje vidljiv trag, onda i ono postaje dijelom priče o razvoju institucije. Moram istaknuti zanimljivu činjenicu da je u posljednjih pet godina u Sjevernoj Americi (Kanada, SAD) osnovni kriterij pri izlučivanju postao atribut "nacionalan". Tako svi muzeji koji sebe vide i određuju kao čuvare baštine nacionalne materijalne kulture ili nacionalne umjetnosti iz svojih depoa i stalnih postava izdvajaju - dakako, vrlo pomno i u duhu zakona - sve što nije u skladu s takvim izjavama o poslanju. Poljednji primjer koji mi je poznat jest Glenbow muzeja u Calgaryju, koji je na vrijednosti nacionalnoga razvio pravu strategiju izlučivanja i u nekoliko posljednjih godina iz fundusa izdvojio oko 3000 predmeta.¹¹ Zamislimo presliku rečenoga na naš položaj malog naroda, koji se neprestano mora boriti za pravo opstanka i u toj se borbi koristiti i materijalnim dokazima pripadnosti zapadnom europskom krugu! Dakle, još se ne bih usudila ustvrditi da su i hrvatski muzeji postali selektivniji. Mislim da je bolje reći da su postali oprezniji u nabavi, jer sam se do sada

susretala i s promišljanjem koje bih mogla ovako pojednostavniti: Skupljati. Nekí se nade!

Druga tvrdnja - cijene depoa i restauriranja predmeta neprestano rastu - čini se samom po sebi jasnom. Jer, depo nije samo bilo koji prazan prostor. On pretpostavlja takvo uređenje, opremu i osiguranje koji će pružiti prikladan, siguran i potpuno funkcionalan smještaj svim muzejskim predmetima koji se ne nalaze u stalnim postavama, studijskim ili putujućim zbirkama. Dakako, hrvatski bi muzealci bili sretni već i s posjedovanjem prikladnijega praznog prostora, a pravom utopijom doimaju se informacije o slučajevima uređenja depoa kao zasebnih zgrada, zajedničkih neolicini muzejskih ustanova koje su odlučile udružiti svoje financije i stručnjake u zaštiti fundusa. Ne zaboravimo, prosjek starosti predmeta sve više raste. Jednako tako rastu i cijene fizičke brige za predmete, troši se više sredstava za njihovo konzerviranje i restauriranje. Suvremene metode uvode upotrebu novih tehnologija, koje opet zahtijevaju dodatna ulaganja. Zbog tog rasta količine, starosti i sredstava, neki anglo-američki muzeji koji se odlučuju i na prodaju svojih predmeta, tako dobivena sredstava troše ne samo, kako je to prije bilo uobičajeno, na nabavu nove nego i na konzervaciju i restauriranje postojeće građe.

Na ICOFOM-ovoj konferenciji u Leidenu 1984. s temom "Collecting Today for Tomorrow", muzealci iz južnoameričkih zemalja naglasili su problem novca u osmišljenijem oblikovanju muzejskih zbirki.¹² Njihovi sjeverniji kolege stoga su ponudili izlučivanje metodom zamjene kao nešto što može znatnije pomoći u sabiranju u siromašnijim sredinama. Takva je, dakako, i naša. No, izuzetno mi je zanimljivo da ograničenje financija unutar naše labilne muzejske mreže uopće nije razvilo potrebu međusobne institucionalne zamjene, čija sam pristaša i za koju ću se uvijek profesionalno zalagati. Dakle, jednim od uzroka izlučivanja valja smatrati i ograničena sredstva za akvizicije u muzejima.

Gledajući iz hrvatske društvene stvarnosti, tvrdnja kako se financijski, administrativni i prostorni problemi muzejskih ustanova mogu (upozoravam, ne kažem: smiju) pokušati riješiti prodajom dijela fundusa, čini se potpuno nerazumljivom, dapače, i zastrašujućom. A Marie C. Malero, koja je cijelu američku i europsku muzealnu praksu uspjela iscrpno proučiti s pravne razine, opisala je niz stvarnih slučajeva prodaje ili namjere prodaje poradi opstanka ustanove ili poboljšanja njezina funkcioniranja. Tako je Frogg Museum unutar kompleksa Harvarda još 1982. godine pokušao prodajom pojedinih muzejskih predmeta financirati izgradnju novoga krila svoje zgrade, a Sveučilište u Glasgowlu je dvije godine ranije isti način htjelo riješiti financijske probleme svog univerzitetskog muzeja.¹³ Ne treba isticati da su takvi događaji uvijek i na vrijeme uzbudili javnost, te su bili ili preispitani i revidirani ili zaustavljeni. Ne mogu se suspregnuti i ne pomisliti kako bi apsurdan i upitan rezultat takva muzejskog ponašanja bila preživjela muzejska ustanova, obnovljena i dopunjena, a bez fundusa. Jednako začuđujućim, a čini se ipak postojećim, doimaju se i dva posljednja razloga izlučivanja iz fundusa. Vjerujem da se muzealci iz naših sredina nikada nisu sreli sa zahtjevom državnih vlasti da im kao darove na visokoj razini ili za uređenje reprezentativnih prostora za stalno predaju predmete iz svojih fundusa. Riječ je samo o primjerima posudbe za ukrašavanje službenih prostorija. No, uvijek su to djela izvan stalnih postava koja se samo privremeno nalaze izvan muzeja. Druga su tema, a možda i problem, uvjeti u kojima ti posuđeni predmeti dalje žive. Mislim da bi voditeljima zbirke iz kojih su djela izdvojena trebalo omogućiti stalni nadzor posuđene građe. Na osjetljivost pojedinih materijala, osobito na svjetlost, posuđivači ponekad nisu dovoljno opzoreni. A posljednji razlog, priča o izlučivanju ili povratu predmeta koji su dio baštine neke druge zemlje ili neke druge kulture, s jedne strane, daleko prelazi prostor predviđen za ovaj članak, a, s druge strane, nema uporište u hrvatskoj praksi. Hrvatska i sama trenutačno

od Jugoslavije potražuje na tisuće muzejskih predmeta i umjetnina koje nisu samo reprezentanti života i kultura u hrvatskom Podunavlju nego su značajni za cjelokupni prostor naše domovine. Stoga bi o etici i moralnosti sabiranja tuđe baštine morali promišljati oni drugi. Istodobno postavljam jedno od mogućih pitanja sagledavajući ovaj problem unutar čitave svjetske muzejske zajednice: Možemo li zamisliti kako bi izgledale zbirke British Museuma ili Louvrea kada bi izlučivanje u tim muzejskim mastodontima bilo učinjeno upravo po kriteriju kulturne pripadnosti? Posljednji poznati primjer je povrat dvanaest tzv. wampum pojaseva - izvanrednih etnografskih predmeta i svjedoka o životu i kulturi plemena Iroquoi. Pojaseve je iz svog fundusa izdvojio New York State Museum i predao ih narodu Onondaga u N. Y.¹⁴ Za sada je ipak riječ o rijetkim iznimkama, a ne o pravilu u rukovanju zbirkama.

Razlozi za izlučivanje na razini dnevnoga muzejskog rada

Drugu grupu mogućih razloga za donošenje odluke o deaktivaciji uvjetno sam objedinila na razini konkretnog oblikovanja i upravljanja zbirkama. Riječ je o pojavama koje uočava kustos kao pravi poznavatelj i čuvar povjerene mu baštine i najčešće je on i osoba koja inicira mogući postupak izdvajanja. Prva tvrdnja - izlučivanju se pristupa jer se predmet ne uklapa u politiku sabiranja - zapravo, zbog uvjetnosti podjela, može biti dio i prve i druge skupine. Jer, politika se ili načela sabiranja donose na razini cijele ustanove. No jednako tako ona se pišu na temelju precizne analize svakoga zasebnog dijela zbirnog fonda, a prvi koji uočava, označava i predlaže postupak izlučivanja, bez dvojbe, jest kustos. Podsjećam na detalj sa skupa muzealaca u Klanjcu u svibnju 1996. Tada se ravnatelj jednoga velikog zagrebačkog muzeja osjetio povrijeđenim što je jedan od njegovih kustosa želio iz perspektive svojega svakodnevnog muzejskog rada progovoriti o temi koju ovom zgodom načinjem. Kustos je, doduše, upotrijebio nespretn i upitan termin - bezvrijedni muzejski predmeti - no točno je zapazio problem i pokušao skicirati njegovo rješavanje.¹⁵

Na temelju brojnih inozemnih primjera usudujem se reći da je neuklapanje u politiku sabiranja postalo najjačim i najčešćim argumentom i gotovo zakonskim pokrićem za izlučivanje. Tome svakako valja pridružiti i spomenutu Izjavu o poslanstvu muzeja. Ta dva dokumenta, ponavljam, smatram osnovnim putokazom i za hrvatske muzeje. Pogledajmo nakratko izjavu ravnatelja američke Corcoran Gallery of Art, sročenu za javnost prigodom izlučivanja stotinjak djela europskog slikarstva iz tog muzeja: "Gledam na ovaj postupak kao na sredstvo kojim ćemo zadržati identitet muzeja jasnim i usmjerenim, kao način definiranja njegova poslanstva, planiranje njegove budućnosti i kao način usavršavanja njegovih zbirki."¹⁶ Tekst je sastavljen na temelju čvrste odluke i opredjeljenja da se muzej vrati korijenima i vremenu osnutka oko 1869., kad "je uživao ugled na području američke umjetnosti". Na temelju tako jasna i u svojoj biti potpuno shvatljiva i krajnje jednostavna zaključka, nastala su i načela sabiranja. Predmeti koji ni po kakvu kriteriju nisu mogli zadovoljiti tu revidiranu politiku bili su izlučeni iz fundusa galerije. Ne trebam posebno naglasiti da je pisana politika sabiranja ozbiljan dokument koji mora nastojati što je više moguće izbjeći pojedina subjektivna stajališta kao i ono najopasnije - modu sabiranja, što često zapažamo kod privatnih sabiraca. Ta se moda osobito može zapaziti u pojedinim spektakularnim, pa još k tomu i aukcijskim prodajama djela iz pojedinih sjevernoameričkih umjetničkih muzeja i galerija da bi se nabavili tzv. bolji primjerci, koji često nemaju težinu doista važnijih i reprezentativnijih djela unutar pojedinih opusa, grupacija ili stilova, već su jednostavno danak modi. Dakle, u politici sabiranja valja doista ostati na načelima, a ne na ograničavajućim i opasnim detaljima. Europska muzejska zajednica predviđala je, kako to možemo

pročitati na stranicama Kodeksa profesionalne etike, da se politika sabiranja "mora od vremena do vremena nanovo procijeniti, a najmanje svakih pet godina."¹⁷ Poradi profesionalne ozbiljnosti ne očekujem velike (i dijametralno suprotne prvotnim) izmjene ovog dokumenta nakon povremenih revidiranja, no moramo uzeti u obzir da je riječ o pisanoj izjavi koja ima svojstvo odražavanja raznolika muzealnog i kulturnog promišljanja pa i djelovanja u pojedinim vremenskim razdobljima.

I takozvana zalihostnost ili jednostavno činjenica da muzej posjeduje nekoliko primjeraka istog predmeta, nalazi se na popisu razloga za izlučivanjem. Uvijek valja pri odluci imati na umu fizičko stanje svakog pojedinog primjerka, a volim često mlade slušateljstvo isprovocirati teško zamislivim, ali iz našega ratnog iskustva, potpuno mogućim događanjem:

Što ako ostanemo bez našega muzejskog predmeta a njegove smo duplikate ustupili ili zamijenili s drugima? Pomisao o izlučivanju javlja se i u slučaju kada kopije pojedinih predmeta više nikako ne mogu pronaći svoje opravdanje unutar karaktera i opredjeljenja muzejske ustanove. Tome pridružujem i probleme s kopijama u muzejima koji prikupljaju, proučavaju i izlažu kiparska djela. Potrebu za, kako su to spretno iskazali škotski stručnjaci, "racionalizacijom kopija"¹⁸ osjetili su već davno i naši kustosi. Dakako, priča o kopijama u umjetničkim muzejima i galerijama najčešće se pretvara u središnji istraživački problem tih muzeja - u identifikaciju autora djela. Ipak anglo-američki autori navode kao mogući razlog izlučivanju i zamišljenu situaciju da je postojeći muzejski predmet zapravo krivotvorina ili flasifikat. Pri tom misle, najvjerojatnije, na sve oblike krivotvorina koje iznosi P. van Mensch¹⁹, a kojima je zajednička zla namjera, nespojiva s djelatnošću muzejske ustanove kao i s muzejskom profesijom.

Pretpostavljam da je takve predmete razmjerno teško udomiti, pa i to ne u okviru sličnih ustanova, već, primjerice, specijaliziranim zbirkama falsifikata, osobito u privatnika, ili možda u prostorima iskoristivim u turističke svrhe. No, ne mogu zanemariti savršene edukacijske potencijale takva materijala i u najozbiljnijim i najpoznatijim muzejskim kućama, dakako, ne unutar stalnih postava ako su originalni njihove temeljne odrednice. Posljednji razlog za izlučivanje iz fundusa hrvatskim je muzealcima najjasniji i najbliži - predmet je neupotrebljiv, u lošem fizičkom stanju, pa čak i opasan za druge u zbirci. Nakon konzultacija sa restauratorima i s stručnim kolegijem muzeja pristupa se uništenju takvih predmeta ili stručno, obavlja se otpis.

Metode i elementi postupka izlučivanja

Na temelju do sada napisanog ustvrdit ću jedno: Izlučivanje iz fundusa doista je proces komplementaran sabiranju i pripada ravnopravno čitavom nizu postupaka unutar rada na muzejskim zbirkama. Od njega ne treba zazirati niti ga mistificirati. No, istodobno upozoravam na najosjetljiviji trenutak u ovom procesu. Mislim pri tom na odabir primjerene, funkcionalne i etički ispravne metode izlučivanja. I premda sam ih sve već obrisno spomenula, osvrnut ću se na njih još jednom, inzistirajući na dvama ključnim pitanjima: Je li etično tako postupati i da li je zakonski u Hrvatskoj to dopušteno? Kada kažem zakonski, mislim, dakako, na davni i već zastarjeli Zakon o muzejskoj djelatnosti iz 1977. godine.

Otpis uništavanjem

Riječ je o postupku čije smo uzročnosti i svojevrzne neumitnosti najviše svjesni (starost predmeta, loši uvjeti čuvanja, mehanička oštećenja), a prema kojoj posjedujemo gotovo fizički otpor. Prisjećam se čuvara zbirke koji su svoje zamućene staklene posude sa životinjskim primjercima (a čiji se sadržaj nije mogao obnoviti) ostavljali sa strane gotovo se gnušajući otpisa. Iz obiteljskog iskustva poznat mi je otpis bibliotečnog fonda kojem se pristupa kada se iskušaju i upotrijebe svi načini restauriranja knjiga. Ma

kako to strašno zvučalo, i bibliotekari (a ne samo njemački Reichstag) poznaju čin spaljivanja knjiga. Za utjehu onima koji to bolno doživljavaju, dozivam u svijest tisuće recikliranih knjiga i dokumenata koji se ne tako davno - govorimo o desetljećima - odvoženi iz pojedinih obiteljskih kuća sa zagrebačkoga Gradeca. Pa i povijest nastanka zagrebačke riznice poznaje otpis uništavanjem. Riječ je o gotovo redovitoj reviziji crkvenog ruha poslije koje bi se uništavalo ono koje se nije moglo više koristiti u liturgiji. Na žalost, u Hrvatskoj imamo i suvremenih i razložnih primjera potreba za otpisom uništavanjem. Mislim pri tome na stanje muzejske baštine koju su hrvatski muzealci zatekli u depoima i muzejima na oslobođenim područjima. Prema riječima prof. Vladimire Pavić iz MDC-a²⁰, zadužene za izradu Popisa i procjena šteta na muzejskoj građi, u slučajevima gdje je to bilo neophodno (primjerice, etnografski materijal karlovačkog Gradskog muzeja koji je bio pohranjen u Kamenskom) komisijski se provodio ili se još uvijek provodi postupak otpisa uništavanjem. Isto kao i u slučaju falsifikata, predlažem da se pojedini oštećeni predmeti, konzervirani dakako, zadrže u fundusima muzeja, osobito ako je riječ o muzejima pojedinih gradova ili regija, upravo poradi prezentiranja ili sjećanja na Domovinski rat. Moram istaknuti da nas stari zakon o muzejskoj djelatnosti uopće ne spominje otpis uništavanjem. Tako je svakoj instituciji ostavljeno da sama odredi ponašanje u skladu s nepisanim pravilima i etikom struke. No, dobrim vodičem za ovaj osjetljiv i nepovratan postupak može poslužiti škotski primjer dokumenta o politici prikupljanja muzejskog materijala i njegova ustupanja koji je preveden na hrvatski jezik. Dva ključna pojma procesa su promišljenost i zajedničko (čitaj: nepristrano) donošenje odluka.

Oštećen (nagoren) etnografski materijal Gradskog muzeja Karlovac pohranjen u Kamenskom
Izlučiti otpisom ili ostaviti kao dokument zbivanja?

Poklanjanje predmeta drugim muzejima ili sličnim ustanovama

Ako je ravnatelj muzeja (ili upravno tijelo) nakon pomne analize i ozbiljnog promišljanja donio odluku o izlučivanju, na vrhu ljestvice mogućih metoda nalazi se ničim uvjetovan poklon nekoj drugoj muzejskoj ustanovi. Hrvatski zakon poznaje taj čin kao primanje ili predavanje muzejske građe drugim muzejskim institucijama (bilo trajno, bilo privremeno). On se provodio uz odobrenje bivših oblika vlasti, ali i "uz mišljenje Muzejskog savjeta SRH" koji i danas nastavlja izvršavati "stručne, savjetodavne i druge poslove od interesa za obavljanje, razvoj i unapređenje muzejske djelatnosti u Republici"²¹. Taj bi zakonski put morali do daljnjega poštovati i današnji darodavci. Uz to, spomenut ću i neke etičke probleme glede darivanja muzejskih predmeta u Hrvatskoj danas. I sama sam, govoreći na skupu muzealaca u Klanjcu, gotovo pozvala kolege da surađuju s muzejima na oslobođenim područjima, te da im pomognu ne samo u oživljavanju djelatnosti nego i obnavljanju fundusa. No, prije negoli se građa daruje, izuzetno je važno da te ustanove koje započinju iznova živjeti u promijenjenom društvenom i kulturnom kontekstu, najprije osmisle svoje ciljeve i poslanje, oblikuju načela sabiranja i tek onda započnu stvaranje zbirki. Dar nikako ne smije biti samo javno obznanjeni domoljubni čin koji neće biti u skladu sa sabirateljskim potrebama muzeja daroprimca. Nasuprot velikodušnom ustupanju stoje primjeri gdje mali gradski ili pokrajinski muzeji uzalud traže velike nacionalne ustanove da im privremeno ili trajno ustupe predmete podrijetlom s njihova područja. Dakako, ne traže oni dijelove stalnih muzejskih postava ili izuzetno nacionalno važne reprezentante, već predmete u depoima koji neće tako skoro vidjeti svjetlo izložbenih prostora.

U slučaju da odabrani predmeti ne naidu na zanimanje unutar muzejske zajednice, i naša i anglo-američka praksa poznaje njihovo trajno ustupanje sličnim ustanovama, primjerice, školama (školskim muzejima i zbirkama), te arhivima i bibliotekama koji imaju potrebe i primjerene uvjete da čuvaju i izlazu muzejske predmete. Gledajući s točke motrišta korisnika, nije važno u kojoj ćemo ustanovi moći vidjeti, istraživati i komunicirati ostatke materijalne kulture sve dok se oni dobro čuvaju, smisleno organiziraju u cjeline, prati ih opsežna dokumentacija i stalno su nam dostupni (u bilo kojemu mediju).

Zamjena muzejskih predmeta

Ovu metodu izlučivanja iz fundusa istodobno valja shvatiti i kao aktivnu metodu sabiranja i popunjavanja muzejskih zbirki. Upravo kao takvu spominje je i naš zakon. Dapače, on uzima u obzir ne samo međumuzejsko razmjenjivanje građe nego i zamjenu sa srodnim ustanovama, pa i s privatnim osobama. U muzejskom svijetu Amerike, u kojem se relativno malen broj ustanova financira državnim sredstvima zabilježeni su slučajevi zamjene uza svojevrsnu nadoplatu. Dakako, riječ je o zamjeni umjetničkih djela gdje se točno u skladu s cijenama na tržištu umjetnina utvrđuje vrijednost zamjene i razlike nadopunjavaju novcem. Na pozadini takva upravljanja muzejima ali i zbirkama moguće je razumjeti i pojavu publikacije "Clearinghouse Classified" (National Park Service, West Virginia) ili baze podataka "Museum Trader" (Las Vegas, Nevada), koje su zapravo liste traženih i nudaenih muzejskih predmeta, dostupne i radene isključivo za muzejske profesionalce. Korisnici MUSEUM L-a, jedne od najpoznatijih muzejskih diskusijskih grupa, prisjetit će se sličnih oglasa i zamolbi unutar poruka koje nalaze na svojim računalima. I naši će muzealci ozbiljnije morati shvatiti mogućnosti i prednosti međusobnog razmjenjivanja muzejske građe. Kolege iz prirodoslovnih muzeja i zbirki, kojima je razmjenjivanje razmjerno blisko, moći će podučiti i ostale, osobito one kojima se poradi karaktera muzejskih predmeta svaka zamjena čini

nemogućom. Napokon, razmjenjivanje ponajmanje od svih metoda izlučivanja stoji u suprotnosti s prvom muzeološkom funkcijom. Stoga vjerujem da više neću morati za primjer zamjene rabiti davne podatke, poput obznanjena sporazuma između Arheološkog odjela i MUO-a iz 1909. godine.

Prodaja muzejskih predmeta

Ako je išta utjecalo na negativnu auru procesa izdvajanja muzejskih predmeta iz fundusa te uznemirilo duhove unutar profesije i javnosti Zapada (a novinari to jedva dočekali), svakako je prodaja, osobito javna, muzejskih predmeta u Sjedinjenim Američkim Državama. Dakako, riječ je isprva bila o prodaji umjetnina iz poznatih umjetničkih muzeja i galerija, i to preko dražbovnih kuća najzvučnijih imena. S vremenom se zaraza počela širiti i na neke druge vrste muzeja. Naravno, mišljenja su (i djelovanja) različita. Iako svi odobravaju ICOM-ovu definiciju muzeja kao neprofitabilne ustanove, nova načela sabiranja, troškovi čuvanja pa i problemi upravljanja, mnoge su natjerali na prodaju pojedinih dijelova fundusa. Osobno mi je najbliži stav škotskih muzealaca: "Nije dopuštena prodaja muzejskih predmeta s isključivom ili primarnom namjerom prikupljanja novčanih sredstava."²² No istodobno se mogu uživjeti u situaciju ravnatelja nekog američkog privatnog muzeja koji je vlastitim sredstvima tijekom vremena za muzej pribavio današnjoj politici sabiranja neprihvatljive predmete. Bi li i tada odbijala svaku pomisao o prodaji? No, što o tome kaže naš zakon? On uzima u obzir predaju građe uz naknadu drugim muzejima ili čak i "drugim pravnim osobama, odnosno pojedincima u zemlji ili inozemstvu, ako opći interes ne zahtijeva da ta muzejska građa bude čuvana u toj muzejskoj organizaciji"²³. Razumljivo, uvjete, način i postupak određuje Muzejski savjet Hrvatske uza suradnju s najvišim tijelom za zaštitu baštine u zemlji. Nisu me ovi detalji zakona, već naši stari muzealci svojim sporazumom s početka stoljeća, natjerali na misao o mogućnosti i opravdanosti prodaje i u našim uvjetima. Tada je zabilježeno međusobno odstupanje predmeta bez naknade, ali je naznačeno da "za neke će se nadoknaditi svota, koja je izdana za nj iz dotacije"²⁴. Ako su željeli, dakle, izlučiti predmet koji su nabavili kupnjom (novac je doznačilo tadašnje ministarstvo kulture), dogovorno su od zainteresiranog muzeja uzeli naknadu. No, ta je ustanova novac za kupnju morala pribaviti iz istog izvora. Danas je situacija potpuno identična. Stoga mi se čini da bi u slučaju tako provedene prodaje bila riječ o pukom prelijevanju sredstava pripadnog ministarstva. A to doista nema smisla. Tako u ovom trenutku ne vidim opravdanje za međumuzejsku prodaju neželjene i nepotrebne građe u Hrvatskoj.

Napokon, naznačit ću uobičajene točke procesa izlučivanja koje moraju biti upisane u dokument o upravljanju muzejskim zbirkama (poglavlje: načela i postupak izlučivanja) i o kojima moramo voditi posebnu brigu. Prije svega, mora biti jasno tko predlaže, a tko donosi konačnu odluku o izdvajanju predmeta iz fundusa. Savjet je da to bude šire i ozbiljnije tijelo negoli je ono za nabavu nove građe. Po našem zakonu, sa svakom bi odlukom morao biti sporazuman i Muzejski savjet Hrvatske. No, držim da bi u nekim slučajevima, primjerice, u slučaju zamjene pa i otpisa, ponekad, trebalo dopustiti donošenje odluka na razini pojedinačne ustanove. Nezamjenjivom točkom anglo-američka praksa drži i utvrđivanje vlasništva predmeta. Riječ je o tipičnom razmišljanju proisteklom iz ustroja zapadne civilizacije u kojem je pojam vlasništva svakako jedan od temeljnih. Uz predmete u vlasništvu muzeja postoji u svakom fundusu manja ili veća grupa objekata sumnjiva statusa, bez informacija o vlasniku, zaostalih u dugogodišnjoj pohrani, zaboravljenih prilikom istraživanja itd. Kod izlučivanja takve građe mogući su i najveći pravni problemi. Postupak,

dakako, ne možemo provesti ni s doniranim muzejskim predmetima uz koje postoje zahtjevi i ograničenja donatora. No, etika struke nalaže suradnju i savjetovanje s darodavcem i u slučaju kad darovani predmeti ničim uvjetovani. Usput, protivnici izlučivanja često upozoravaju na odbijanje potencijalnih donatora kao popratni efekt izlučivanja. Na drugoj strani, vidim one koji su u svojoj praksi doživjeli nezadovoljstvo donatora kako neizlaganjem tako i uvjetima čuvanja njihovih predmeta ili cijelih zbirki. Potom u dokumentu mora biti navedena (a u praksi poštovana) i kratko opisana lista metoda izlučivanja koje se smatraju karakterističnim i primjerenim pojedinim konkretnim muzejskim ustanovama. U zemljama i sredinama gdje je prodaja zakonski dopuštena osobita se pozornost posvećuje i široko razrađuje taj način izlučivanja. Ništa se ne prepušta slučaju, pa ni detalj namjene prodajom dobivena novca. Njemu se ponajčešće namjenjuje zadaća tzv. akvizicijskog fonda, a u posljednje vrijeme spominje se mogućnost korištenja tih sredstava i za restauriranje oštećene građe.

Četvrta i nezaobilazna točka u procesu izlučivanju jest dobro i sveobuhvatno dokumentiranje. Taj je zahtjev u punom skladu sa zlatnim pravilom muzejske profesije koje ponekad i zaboravljam: Bilježimo (što standardnije i što dogovornije) sve što radimo u muzeju! Tako valja postupati i u slučaju smislenog pročišćavanja zbirki. Pri tom ne mislim samo na administrativnu dokumentaciju koja prati proces već i na zabilježene informacije o muzejskim predmetima koji u svijesti nove prakse egzistiraju kao intelektualni dio muzejske zbirke. Doista, ni jednom izdvojenom predmetu ne smije se izbrisati trag unutar dokumentacijskih fondova muzeja. Njihov inventarni broj nikad ne dodjeljujemo nekom drugom. Inventarni zapisi, kataloški listići ili podaci u bazi podataka, jednako kao i bilo koji oblik vizualne informacije o predmetu, nikad se ne uništavaju. Ako originalni dokumenti napuštaju ustanovu zajedno s gradom, muzej mora izraditi njihove kopije. Dapače, vrlo je važan i podatak o novom vlasniku. Na taj način zadržavamo vezu s predmetom i ostavljamo mogućnost njegove posudbe za povremene izložbe. Teoretičari muzeologije rekli bi da predmet i dalje ostaje, premda u vanjskom krugu, unutar muzeološkoga konteksta našeg muzeja.

Umjesto zaključka

Ne bih bila pravedna kad ne bih rekla da se mnoge dvojbe, prosudbe i sumnje koje nastaju tijekom procesa izlučivanja iz fundusa mogu razriješiti u okviru prethodnog postupka, dakle, u okviru sabiranja. U nešto više od desetak godina intenzivnih rasprava i okupljanja glede te teme, osobito glede sabiranja danas za sutra (dokumentiranje suvremenog života i zbivanja), iznjedrio se niz prijedloga. Uz pojam "seleksijskog centra", preuzetog iz nizozemske arhivske prakse, "tranzicijskog depoa" koji je predložio dr. T. Šola, osobito mudrim doima se prijedlog muzeologa Fryea o postojanju dviju vrsta nabave: one trajne i one vjerojatne.²⁵ To znači da neki predmeti ponudeni muzeju ne bi odmah postajali njegovim vlasništvom. Tek nakon provjeravanja njihove potrebitosti unutar politike sabiranja i postojećih zbirki, a možda i njihova istraživanja i proučavanja fizičkog stanja, predmeti bi postajali vlasništvom ustanove. Naši kustosi ističu još i problem odnosa s donatorima. Tako često preuzimaju darovane predmete jer smatraju da će odbijanje izazvati negativan stav prema muzejima i baštini općenito. No, nije li lakše na početku reći "ne hvala" negoli kasnije tražiti prazan prostor u depou te pokušati uzalud pokloniti ili zamijeniti neželjno? No, da i postupak izlučivanja može imati svoje valjane razloge kao i sretan kraj, posvjedočit će crtica iz naše muzejske prakse. Bila je već javno izrečena u okviru školskog programa Hrvatskog radija,²⁶ no bojim se da ju je čulo malo naših muzealaca: Povijesni muzej Hrvatske

nabavio je po povoljnim uvjetima neispravni glazbeni automat. Kad su shvatili da ga ne mogu osposobiti za rad, kao i to da će unutar zbirke muzeja ostati potpuno osamljenim, pa možda i nikad izložen, darovali su ga poznatom sabiraču glazbenih automata, danas pokojnom, gospodinu Goerersdorferu. Tako je predmet postao dijelom istorodne zbirke, a zahvaljujući vlasnikovu majstorstvu uskoro se i oglasio. Iz ove priče moguće je izvući niz stručnih zaključaka, bolje rečeno, pouka. Prije svega, pokazala nam je da rasprava o načelima sabiranja nije nimalo nepotrebna u našoj sredini, te da bi nabava u muzejima mogla biti svrhovitija da postoji precizna analiza postojećih zbirki kao i čvrsti plan njihova oblikovanja. Potom je upozorila na važan odnos kustosa i privatnih sabirača, te otvorila dodatnu temu izdvajanja iz muzejskog fundusa u vlasništvo privatne osobe. Prispodobljen nam je najbolji mogući primjer koji ni jedan protivnik izlučivanja ne bi mogao odbaciti. Predmet je došao sabiraču istovrsnog materijala, velikom poznavatelju i ljubitelju takve građe te, napokon i najvažnije, vlasniku zbirke koja je bila redovito dostupna javnosti. A upravo su to uvjeti pod kojima bi muzejska ustanova smjela i mogla trajno ustupiti muzejske predmete privatnoj osobi. Moja završna misao o izlučivanju svakako pripada procesu sabiranja u muzeju. Provodi li se on ozbiljno i promišljeno, znatno ćemo smanjiti potrebu izdvajanja predmeta iz fundusa. A kada i moramo to učiniti, u prvom redu valja odabrati najprimjereniju metodu i u postupku poštovati savjete profesionalne etike. Tako ćemo izbjeći pogreške koje bi mogle uzrokovati djelomičan rasap naše pokretne muzejske baštine. Ma kakvi bili uvjeti u našim muzejima i ma kako ocjenjivali njihov muzeološki kontekst, oni su ipak, nasuprot svakodnevnim poharama crkava, nekažnjenim krađama podmorskih nalazišta u Jadranu ili sumnjivim televizijskim aukcijama na kojima se nude grafički otisci sa žigovima javnih ustanova, prava mjesta zaštite.

Bilješke:

1. Riječ je, dakako, o nastanku prvih europskih zbirki otvorenih javnosti u drugoj polovici 17. stoljeća, odnosno naših prvih muzejskih ustanova u 19. stoljeću.
2. Taj broj predstavlja broj inventarnih jedinica galerije bez posebnih zbirki Csikos, Šulentić, Svečnjak, Šebalji, Uzorinac, Auer te zbirke Moderna. To je najmanji muzejski fundus koji sam do sada upoznala.
3. Taj se pojam pojavio u hrvatskom prijevodu temeljnog rada Z. Stranskog: Pojam muzeologije i temelji opće muzeologije. Muzeologija 8, Zagreb, 1970.
4. Maroević, I., Uvod u muzeologiju, Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993., str. 162.
5. Stransky, Z. Z., nav. dj., str. 57.
6. Stransky, Z. Z., nav. dj., str. 59.
7. "Acquisition and disposal, as instruments of collection development...". Mensch, v. P., Towards a methodology of museology, Zagreb: University of Zagreb, 1992., str. 182.
8. Stransky, Z. Z., nav. dj., str. 59.
9. "...one may well define collections management as the planned, organized and co-ordinated effort of a museum to be accountable at all times for the collections it holds." Hecken, D. Tanner-Kaplash, S., Collections management: principle and practice, 1985., str. 2.
10. Vidi osobito: Porter, D. R., Current Thoughts on Collections Policy, Technical Report 1, Nashville: American Association for State and Local History, 1985.
11. Slučaj izlučivanja u ovome kanadskome muzeju prikazan je na skupu "Carry on Collecting" održanom u Leicesteru u travnju 1996. godine.
12. Haydee Venegas Ponce, Puerto Rico, USA.: Collecting Today for Tomorrow, ICOFOM Study Series 6. Leiden, 1984., str. 70-73.
13. Malaro, M.C., A Legal Primer on Managing Museum Collections, Washington: Smithsonian Institution Press, 1985., str. 140.
14. Garfield, D., Unusual Obstacles, Museum News, March/April, 1990., str. 53-54. Mogli bismo biti i licemjerni i primjetiti kako je povrat naslijeđa uslijedio nakon što je prije stoljeća i pol jedan način življenja bio potpuno uništen.
15. Riječ je o prijavljenom a neodržanom referatu M. Gašparovića pod naslovom: "Problem inventariranih a bezvrijednih muzejskih predmeta".
16. "...I look upon this action as a means of keeping the museum's identity clear and focused, as a way of defining its mission and planning for its future, as well as a method of improving its collections." Malaro, M.C., nav. dj., str. 142.
17. Statut i Kodeks profesionalne etike, Zagreb: Nacionalni komitet ICOM-a, 1991., str. 25.

18. Muzejska politika prikupljanja materijala i njegova ustupanja u: Osnove zaštite i izlaganja muzejskih zbirki, Zagreb: MDC, 1993., str. 136.

19. Mensch, P. v., Muzeji i autentičnost. Informatica museologica, br. 3-4, 1972.-73., str. 2-4.

20. Zahvaljujem joj ovom prilikom na razgovoru i iznesenim primjerima iz dugogodišnje prakse.

21. Čl. 32. Zakona o muzejskoj djelatnosti. Informatica museologica, br. 1-2, 1978, str. 12.

22. Muzejska politika prikupljanja materijala..., str. 141.

23. Čl. 10. Zakona o muzejskoj djelatnosti. Informatica museologica, br. 1-2, 1978, str. 4.

24. Zapisnik o sporazumku između Arheološkog odjela Narodnog muzeja i Muzeja za umjetnost i obrt..., 1909., Arhiv MUO, Fasc. 1909.

25. Sve se ove ideje nalaze objedinjene u spomenutoj doktorskoj radnji P. v. Menscha "Towards a methodology of museology" u poglavlju posvećenom muzeološkoj funkciji zaštite.

26. Nisam potpuno sigurna, no mislim da ju je ispričala muzejska savjetnica Povijesnog Muzeja Hrvatske mr. M. Skiljan.

Summary:

To eliminate or not to eliminate objects from a collection?

Žarka Vujić

The Shakespearean title has been deliberately chosen make people consider the question: Have we a legal and moral right to eliminate individual objects so as to "cleanse" a collection entrusted to our care?

Elimination seems to oppose the function of museums. It is clear that museums are not a bottomless well, and that their inventories need to be considered in finite terms. The protective function is a commitment and demands an increasing amount of care, staff and money, while we struggle with the problem of adequate storage of objects that are not part of the permanent exhibitions.

I would never use the turn "rejection" or the imprecise term "alienation". To what extent is it possible to be objective in judging the value of a collection?

In the Anglo-American museum pragmatism "collection management" is a term that brings together all known processes and procedures in working with collections. In the early eighties the principles of "collection management policy" or just "collections policy" were laid down. I don't think it is necessary to copy instructions, but Croatia will have to include written principles of managing collection holdings in its new museum legislation. An increasing amount of attention is given to the policy of collecting materials, while even existing collections are being re-evaluated, and all this creates the need for parsing and removing individual objects from museums. If the elimination is substantiated and documented, so that there is visible trace of the object, then it remains a part of the integral story in the history of individual museums.

The basic criterion in North America (Canada) has become the attribute "national". With respect to our situation - namely that of a small nation engaged in a constant struggle for the right to survive, a nation which, in that struggle, makes use of material evidence proving it belongs to the West European circle - I have frequently come across the reasoning: "Collect. It could come in handy!"

Some countries opt to sell eliminated objects, and funds are spent on the conservation and restoration of the existing material, while some have

offered to eliminate objects through exchange. We can also consider the limited financial resources set aside for acquisitions in museums to be another form of elimination.

From the viewpoint of Croatian reality, the sale of parts of museum holdings seems a frightening prospect. Equally surprising are the existing two reasons for eliminating objects from museums: donations or loans of objects for the decoration of official buildings.

With respect to the ethics and moral implications of collecting objects that belong to some foreign cultural heritage, others should be concerned since Croatia claims from Yugoslavia thousands of museum objects and works of art.

The European Museum Community has envisaged, as we read in the Code of Professional Ethics, that the policy of collecting "must be re-evaluated from time to time, and at least every five years.

The reason for elimination can be the fact that a museum holds several specimens of the same object. The last reason for elimination from a museum's holdings is the bad physical state of objects.

Methods and elements of the procedure of elimination

The most sensitive moment in this process is the selection of an appropriate functional and ethically correct method of elimination.

Write-offs through destruction

Our old law governing museum activity makes no mention of write-offs through destruction, so that individual institutions were left to define for themselves their behaviour in line with the unwritten rules and ethics of the profession.

Requests of objects to other museums or similar institutions

It is not important in which institution we can view and research the remains of material culture as long as they are well cared for, organised into logical wholes and accompanied by an exhaustive documentation.

The exchange of museum objects

This method of elimination should also be viewed as an active method of collecting and adding to museum collections, and among all the methods of elimination is the one which least runs against the primary function of museums. (A well-known example in Croatia is the agreement between the Archaeological Department and the Museum of Arts and Crafts from 1909.)

The sale of museum objects

Although everyone approves of ICOM's definition of a museum as a non-profit institution, the new principles applied to collecting, the costs of keeping the objects, have led many to sell a part of their holdings. In countries where the sale of objects is allowed by law, nothing is left to chance, not even the way in which the acquired money is used – it is frequently used for the restoration of damaged holdings.

A vital point in the process of elimination is good and comprehensive documentation. We need to note everything that is done in a museum! An eliminated object must always leave a trace in the documentation holdings. Its inventory number is never allotted to another object. If original documents leave the institution together with the object, the museum must make copies.

POVIJEST POVIJESNOG PREDMETA

Željka Kolveshi
Muzej grada Zagreba
Zagreb

Ovaj tekst je skraćena verzija predavanja pod naslovom Predmet u kući / domu i predmet u muzeju - Kako i zašto se sakuplja ono što se sakuplja, održanog uz izložbu Zagrebački naj - naj u Etnografskom muzeju, 28. veljače 1995. godine. Izložba je bila realizirana po završetku akcije pod istim imenom koja je trajala nekoliko godina (od 1988. god.) na Hrvatskom radiju u emisiji gradske postaje Sljeme¹, programa vrlo popularnog u Zagrebu. Cilj emisije bio je pronaći sve što je u Zagrebu NAJ - od najkraće do najstarije ulice, najdužeg bračnog staža, najstarijeg nebodera, najdrvenije kuće, najstarijeg stanovnika groblja Mirogoj, najjeftinijeg gableca u prijeratnom Zagrebu do najstarijih i najneobičnijih predmeta. Među najstarijima isticale su se dvije doista raritetne knjige iz 18. stoljeća, Poszel apostolski isusovačkog misionara Juraja Muliha iz 1742. godine i Kratek navuk od mestrie pupkorezne za potrebochu muskeh i szromaskeh sen orszaga y okolo

Spremnicu za lijekove, 1650.-1782. godine pronađena u otpadnoj jami samostana klarisa tijekom arheoloških istraživanja.
Presnimio: Josip Vranić

nyega blisnesseh sztrankih varaždinskog liječnika Ivana Krstitelja Lalanguea iz 1777. godine. Obje su pisane hrvatskim jezikom kajkavskog narječja i tiskane u Zagrebu. Potpuno različitog sadržaja, jedna je katekizam, a druga priručnik za babice, već upotrebom domaćeg jezika govore kome su bile namijenjene. Ova spontano formirana zbirka Zagrabiensie pokazala je koliko su vrijedna sjećanja i uspomene vezane uz određene predmete kada zajedno s njima pristignu u muzej. U šest godina trajanja ove emisije (što govori o interesu naših sugrađana) animirani su brojni sugovornici, koji su zapravo stvarali tu emisiju. Svi oni doprinijeli su svojim pričama o sebi ili predmetima iz svoga doma još jednoj slici o gradu, na jedan neobavezan način u čemu je i draž same izložbe. Izuzetan odaziv publike potvrdio je kako sakupljeni predmeti izvan ekskluzivnosti visokih umjetničkih vrijednosti i izloženi bez pretencioznosti pokazivanja specijalističkog stručnog znanja, mogu sudjelovati u stvaranju povijesnih tematskih cjelina o identitetu ljudi, odnosno grada. Ovim povijesnim predmetima dali su